

Prinsesse Kristin Håkonsdatters grav i Covarrubias, Spania – er identifiseringen til å stole på?

Michael 2021; 18: 117–31.

Det er skrevet mye om kong Håkon Håkonssons datter Kristin (1234–1262), som i 1258 ble gift med den katalanske prins Felipe (1231–1274) – en yngre bror av kong Alfonso X. (1221–1284). Hun døde 28 år gammel under en reise i 1262. I tidens løp har det dannet seg myter rundt denne historien, og usikkerheten knyttet til hennes antatte grav i den spanske landsbyen Covarrubias har etter hvert gjort myter til fakta. Nye studier av gravstedet, sammenholdt med nytolkning av litteraturen, gir grunn til å anse gjeldende kunnskap som tvilsom. De kriterier man i 1958 anvendte for undersøkelsen av prinsessens antatte legeme, betraktes som utilstrekkelige. Med dagens teknikk ville man langt bedre kunne bestemme identiteten til Kristin Håkonsdatter.

Fortellingen om Håkon Håkonssons datter og hennes ferd til Spania i 1257 er en eiendommelig og spennende del av vår middelalderhistorie som har fått fornyet interesse gjennom den fullførte utgivelsen av «Flatøyboken»¹, hvor Håkon Håkonssons saga inngår. I 1980 publiserte amatørhistorikeren Einar Jenssen en omfattende artikkel om dette², og siden har interessen for prinsessens skjebne resultert i både en Kristina-forening og en stiftelse i Norge, samtidig som prinsessens grav i Covarrubias i provinsen Burgos har blitt et slags valfartssted for nordmenn. Hun omtales likevel stadig som «Kristina av Tunsberg» og som «Spansk dronning»³, men begge deler er feil – hun het Kristin og var bergenser. Og dronning ble hun heller ikke.

Prinsessens helsemessige tilstand og dødsårsak har i de senere år vært gjenstand for adskillig spekulasjon. Hvorfor ble hun begravet i en landsby,

1 Titlestad T (red.) *Flatøybok* Stavanger: Saga Bok, 2014–2020.

2 Jenssen E. *Prinsesse Kristina – myte og virkelighet. Et forsøk på en historisk studie*. Stiftelsen Gamle Tønsberg nr. 7, 1980. Informasjonen som fremkommer i dette heftet har i ettertid blitt normgivende for oppfatningen av historien rundt Kristin Håkonsdatter.

3 Aftenposten *Historie* 2020; 4: 1 (forsideoppslag: «Spansk dronning fra Tønsberg»).

milelangt fra Sevilla, der hun bodde? Graven ble åpnet i 1958, og en antropologisk-medisinsk vurdering av den undersøkelsen som da fant sted synes ikke å gi noen indikasjon på at dette er Kristin Håkonsdatter gravsted.

Kongedatterens brudeferd

I 1850 utga nasjonalromantikeren Andreas Munch (1811–1884) ut *Nye Digte*. Blant dem var en syklus i «tolv Romanzer» med tittelen *Kongedatterens Bruddefart*,⁴ hvor han forteller om en norsk prinsesse – Kristina – som reiser til Spania for å gifte seg med en av spanskekongens brødre. Blant de spanske utsendingene er det i diktet en trubadur som kaller seg Aimerik, og hun forelsker seg i ham. Over Pyrenéene overfalles de av røvere, men Aimerik redder både prinsessen og resten av det norske reisefølget. Hun vet likevel at hun ikke kan få ham, men gir ham en ring til minne om henne. Vel fremme i Spania får hun tre prinser å velge mellom, men ingen av dem behager henne, inntil den fjerde dukker opp. Og se! – det er jo den elskede Aimerik, han som reddet henne! Og som viser seg å være den katalanske prins Felipe, som hun nå velger til ektemann.

Andreas Munch var den første til å bringe fortellingen om prinsessens Spania-reise ut til allmenheten, selv om eldre historikere som Tormod Torfæus⁵ (1636–1719) og Jonas Ramus⁶ (1649–1718) allerede hadde omtalt den. Datidens lesere av Munchs dikt må nok ha oppfattet historien som fri fantasi fra poetens side, men det var den ikke. Antagelig hadde dikteren fått kjennskap til den gjennom sin fetter, historikeren Peter Andreas Munch (1810–1863), som arbeidet på verket *Det norske Folks Historie*, hvor han omtalte den i bindet som utkom i 1858.⁷

Det var Torfæus som i sin *Historia rerum Norvegicarum* først ga prinsessen den latiniserte formen «Christina»⁸. Bør vi ikke nå bruke hennes virkelige navn – Kristin – slik det gjenfinnes både i sagaen og i hennes ennå bevarte psalter?⁹

4 Diktet ble utgitt separat i 1861 under samme tittel (Munch A. *Kongedatterens Bruddefart: et Digt i tolv Romanzer*. Christiania: Chr. Tønsbergs Forlag, 1861).

5 Torfæus T. *Historia rerum Norvegicarum*, Pars quarta, Cap. 46. København 1711: 291.

6 Ramus J. *Norriges Kongers Historie*. København 1719: 281-282.

7 Munch P.A. *Det norske Folks Historie*, Fjerde Deel, Første Bind. Christiania: Chr. Tønsbergs Forlag, 1858: 148-152.

8 I Arild Huitfeldts/Jens Mortenssons Snorre-oversettelse (*Norske Kongers Krønike oc bedriff*. Københaffn, 1594) kalles hun «Christine».

9 Dvs. salmebok, nå oppbevart i Det Kongelige Bibliotek i København.

Håkon Håkonssons saga

Sagaen om Håkon Håkonsson (1204–1263), skrevet av islendingen Sturla Þorðarson (1214–1284) i 1260-årene¹⁰, var P.A. Munchs viktigste kilde til denne underlige forbindelsen mellom to land i hver sin ende av høymiddelalderens Europa. Ifølge sagaen ble kontakten innledet sommeren 1255 ved at en norsk delegasjon ble sendt sydover med gaver til kongen av Castilla – Alfonso X. (1211–1284), også kalt *el Sabio* eller «den vise», visstnok på initiativ av kong Håkons sønn – Håkon «den unge» (1232–1257). Alfonso hadde lenge hatt problemer i sitt hjemland, både privat og politisk, og kanskje ønsket han en forbundsfelle i den europeiske maktkampen? Noen år tidligere ble det sagt at han vurderte å skille seg fra sin hustru Violante av Aragon (1236–1301) fordi hun ikke kunne gi ham en tronfølger¹¹. Men hun var bare 10 år gammel da hun ble giftet bort, så det var kanskje ikke så merkelig. I 1253 – 17 år gammel – fødte hun ham sitt første barn (av i alt 11!), så teorien om at hun var ufruktbar og at Alfonso derfor hadde hatt planer om selv å be om den norske kongedatterens hånd flere år senere¹², synes ubegrunnet.

Et vanskelig valg

Da den norske delegasjonen kom hjem året etter, høsten 1256, hadde de med seg sendemenn fra Spania. De fikk møte kong Håkon og fremla sitt ærend: om kongen ville gi sin datter Kristin til en av Alfonsos brødre. Det måtte kong Håkon tenke lenge over. Kanskje hadde han liten lyst til å sende datteren fra seg, for han hadde allerede mistet flere barn, både ekte og uekte. Og 5. mai 1257 døde også sønnen Håkon i Tønsberg, selv etter behandling av sendemennenes spanske lege. Først etter anbefalinger fra erkebiskop og venner sa kongen ja til spanjolene. Men betingelsen var at jomfru Kristin selv skulle få velge til mann den av brødrene som hun og følget hennes syntes best om – en ganske uvanlig avgjørelse på den tid.

Underveis

Høsten 1257 startet ferden sydover. Prinsessen var da 23 år gammel¹³. Sagaen sier at det var mer enn 100 personer med i følget, både menn og kvinner, og medgiften skal ha vært formidabel. Sagaen sier også at «jomfruen likte seg godt på ferden, og bedre og bedre jo lenger syd de kom».

10 Holtsmark A (utg.). *Sturla Þorðarson: Håkon Håkonssons saga*. Oslo: H. Aschehougs forlag, 1964.

11 Pacheco FF. La Princesa está en Burgos, *Boletín de la Comision Provincial de Monumentos y de la Institucion Fernan Gonzalez* no. 112: 3, 1949: 207-219.

12 Pacheco 1949: 212.

13 Vi kjenner ikke hennes fødselsdato, bare at hun var født i Bergen vinteren 1234.

Figur 1: Las Huelgas-klosteret i Burgos, hvor Kristin Håkonsdatter tok inn etter den lange reisen. (Foto: Per Holck 2020)

De første spanske byene de kom til var Gerona og Barcelona i kongedømmet Aragon, hvor prinsessen ble mottatt av kongen selv, Jaime I. (1208–1276), som visstnok ble svært begeistret for henne. Ved midten av 1200-tallet var Spania delt i mindre kongedømmer: det lille Navarra i nord-øst, Aragon i syd-øst mot Frankrike, helt i syd lå det mauriske Granada, og resten – like stort som de andre til sammen – var Alfonso X's Castilla med grense til Portugal i vest og mot Atlanterhavet i nord.

Lille julaften 1257 kom det norske følget til en by som i sagaen kalles Sarri. Dagen etter kom de frem til Burgos, og tok inn i klosteret Las Huelgas (figur 1), hvor prinsessen og ledsagerne hennes kunne hvile ut noen dager. Det er blitt hevdet at «Sarri» kan ha vært byen Soria¹⁴, men når vi vet at avstanden mellom Soria og Burgos er 143 km på moderne motorveier, skjønner vi at denne strekningen neppe har vært mulig å tilbakelegge på hesteryggen i løpet av én dag. Antagelig er det ment landsbyen Sarracín som bare ligger 12 km syd for Burgos.

¹⁴ Jenssen 1980: 24.

Et vanskelig valg

Valget av ektefelle skulle foregå en måned senere i Valladolid, som var hovedstaden i kong Alfonsos rike. Her ble prinsessen mottatt 3. januar 1258 av «utallige riddere, baroner, erkebiskoper og andre biskoper og sendemenn, både hedenske og kristne», sier sagaen. Den forteller også at Alfonso allerede hadde mottatt en anmodning fra sin svigerfar, Jaime I. av Aragon, som selv ønsket seg prinsessen til hustru. Dette er blitt avvist som oppspinn, men vi skal huske hvilken makt spanskekongen hadde og under hvilke betingelser Kristin ble sendt sydover. Hvorfor skulle sagaskriveren ha diktet opp dette? Kong Jaime var bare 49 år da han møtte henne, og han hadde vært enke-mann i syv. Han var langt fra noen skrøpelig olding, og hans katalanske tilnavn *el Conqueridor* – «erobreren» – viste ikke bare til erobringer av geografisk art. Nordmennene avsto likevel tilbudet – de syntes kong Jaime var i eldste laget for den unge og livsglade Kristin.

Istedet presenteres vi for Alfonsos fire ugifte brødre. Den 26-årige prins Felipe (1231–1274) var egentlig bestemt for den geistlige stand. Han var valgt til erkebiskop i Sevilla, men ennå ikke innsatt. Dessuten var han formelt sett abbed ved Colegiata-klosteret i Covarrubias (figur 2), litt syd for Burgos – i dag en liten landsby, men på 1200-tallet et åndelig sentrum og nærmest et eget len innen Castilla. Felipe hadde liten lyst på en slik karriere, og dermed var saken avgjort. Bryllupet sto i Valladolid 31. mars 1258¹⁵. Senere bodde det unge ekteparet i Sevilla.

Etter festlighetene brøt det norske følget opp og ga seg på hjemvei. Høsten 1258 var de tilbake i Norge og kunne fortelle historien slik vi kjenner den fra Håkon Håkonssons saga. Selv om det ikke fremgår av beretningen, kan vi ikke utelukke at prinsessen fortsatt hadde noen av sine landsmenn rundt seg den følgende tiden i Spania.

Kristins siste år

Dermed synes det som om Kristin Håkonsdatter er ute av historien. Hun døde alt i 1262¹⁶, men vi kjenner ikke hennes dødsdato og heller ikke dødsårsaken. I tidligere spansk historie het det at hun døde av gremmelse over ikke å ha blitt spansk dronning¹⁷, noe som høres usannsynlig ut – både medisinsk og historisk – siden Alfonso var gift. Om det da ikke er en hentydning til et mulig ekteskap med kong Jaime av Aragon, hvor hun hadde hatt utsikter til å bli dronning – iallfall i hans del av datidens Spania. Også påstan-

15 Jenssen 1980: 25.

16 Jenssen 1980: 27.

17 Pacheco 1949: 214-215.

*Figur 2: Kirkeinngangen til Colegiata-klosteret i Covarrubias.
(Foto: Per Holck 2020)*

den om at hun døde av hjemlengsel kan muligens ha en kjerne av sannhet, for samlivet med Felipe ble kanskje ikke slik hun hadde forestilt seg.

Kanskje har den spanske 1600-tallshistorikeren Gaspar Ibañez de Segovia¹⁸ rett når han i sine etterlatte skrifter antyder at prinsesse Kristins død

18 Ibañez de Segovia G. *Memorias historicas del Rei D. Alonso el Sabio. I observaciones a su chronica. Obra posthuma.* Madrid 1777.

skyldtes varmen i Sevilla¹⁹, hvor sommertemperaturen kan bli over 45°. Umiddelbart høres ikke dette sannsynlig ut, hvis man ser nøkternt-medisinsk på det, men la oss likevel vurdere det som et «kasus»:

Vi tenker på «solstikk» (heliose) i den forbindelse, en tilstand som kan oppstå når det ubeskyttede hodet utsettes for direkte bestråling over lengre tid. Det har sikkert ikke vært aktuelt for prinsessen. En annen mulighet – og like farlig – er overoppheting eller hypertermi. Det skjer når kroppstemperaturen stiger over 39–40° ved at legemet mister evnen til regulering på grunn av høy omgivelsesvarme og høy luftfuktighet over tid. Symptomene kan være sterke hode- og nakkesmerter, respirasjonsproblemer, nedsatt bevissthet, eventuelt koma og død²⁰. Reaksjonen kan være individuell, og akklimatisering har stor betydning. Trange, tette klær, dårlig lufting og vindstille er negative faktorer, men det viktigste er væskemangel og inntak av alkohol, som belaster kretsløpet under slike forhold. Vi kan ikke utelukke at vann var mangelvare og iallfall risikabelt å drikke i Sevilla om sommeren.

Selv om heller ikke dette høres overbevisende ut, kan det likevel tenkes at prinsessen var så plaget av varmen at man forsøkte å bringe henne nordover til kjøligere områder – til Burgos-klosteret Las Huelgas, som hun kjente fra før, men som lå 600 km unna. Kanskje har hun dødd underveis av sykdom eller skade, da hun ellers ville blitt begravet i Sevilla.

Åpenbart nådde følget hennes ikke frem til bestemmelsesstedet, men var kommet såpass langt nord at det mest naturlige alternativ for en begravelse måtte bli klosteret i Covarrubias, hvor ektemannen formelt sett var abbed. Om hun virkelig ble begravet her vet vi ikke sikkert, men en mulighet nevnes av benediktinermunken og historikeren Francisco Berganza (1663–1738) i boken *Antiguedades de España* fra 1721:

«Infanta Doña Christina levde bare en kort tid etter at hun giftet seg med Infante Don Felipe. Jeg kan ikke med sikkerhet si hvor graven hennes er, men jeg kan tenke meg at hun ble gravlagt i klosterkirken i Covarrubias, for i korsgangen på høyre side når man kommer ut av kirken er det en vakkert tilhugget sarkofag hvor det sies at en konge av Danmark er begravet. Nå er det ingen informasjon om at en dansk konge skal ha dødd i Castilla, og jeg antar derfor at noen historikere har gjort den norske prinsessen dansk.»²¹

19 Han skriver: «Ekteskapet varte bare en kort tid, for den uvante temperaturen i Sevilla, hvor hoffet holdt til i stekende varme, var så helt forskjellig fra den sterke kulden hun kjente fra Norge, og dette tok livet av prinsesse Christina.» (Segovia 1777: 507; forfatterens oversettelse).

20 Opdahl H. Heteslag. *Store norske leksikon*, 2018.

21 de Berganza F. *Antiguedades de España, propugnadas en las noticias de sus Reyes, en la coronica del Real Monasterio de San Pedro de Cardeña, en historias, cronicones y otros instrumentos manuscritos, que hasta aora no han visto la luz publica*. Madrid 1721: 155 (forfatterens oversettelse).

Figur 3: Denne sarkofagen er utpekt som Kristin Håkonsdatters hvilested. (Foto: Per Holck 2020)

Sarkofagen

Det som antas å være Kristin Håkonsdatters sarkofag i gangen i Colegiata-klosteret i Covarrubias (figur 3) er en enkel konstruksjon av lys kalksten, 221 cm lang og 70 cm høy. Langsiden har vært malt, med 10 friselignende felt omgitt av buer, typiske for tidlig gotisk stil. Hvor sarkofagen opprinnelig har stått er uvisst, kanskje inne i kirken, siden klostergangen er en konstruksjon fra 1500-tallet.

Man bør merke seg Berganzas usikkerhet, og det er neppe grunn til å stole mer på dokumenter fra 1756 som i 1950-årene ble funnet i klosterets arkiv, hvor det sies at «Christina Olav(!), prinsesse av Norge og Danmark, ble ved sin død bisatt i korsgangen i klosteret i Covar-Rubias».²²

Det er i ettertid hevdet at denne sarkofagen ble åpnet ved en misforståelse under restaureringsarbeider i 1952²³. Det stemmer ikke helt. Histori-

22 Vargas R. En el septimo centenario de la boda de una Infanta de Noruega con un Infante de Castilla. En torno a esta boda y al sepulcro de la Infanta. Un acto conmemorativo que ha tenido resonancia internacional, *Boletín de la Comisión Provincial de Monumentos Institución Fernán González* no. 143, 1958: 178-189.

23 Jenssen 1980: 39.

keren Jose Luis Monteverde forteller om dette tidlig i 1951²⁴, hvilket tyder på at det senest skjedde året før. Sarkofagen ble da flyttet på oppdrag fra *Patrimonio Artistico Nacional* (Den nasjonale kunst-/kulturarven) siden «kisten var ødelagt og nesten delt i to på langs. Den måtte derfor åpnes for å kunne plasseres riktig», ifølge Monteverde. At man oppdaget et mumifisert lik i kisten var neppe overraskende. Interessant er informasjonen om at sarkofagen hører til en serie som gjenfinnes i Huelgas-klosteret i Burgos, og som ble påbegynt allerede i 1210. Monteverde sier videre:

«Mumien i kisten er beskadiget, men dens balsamering er lik dem som er i Huelgas, og utstyret er det samme. Dette består av et stoff av silketaft, kantet med blonder av gull med kraftigere bånd på begge sider...lik det i kisten til kong Enrique I. i Huelgas og kappen til Infante Don Manuel i samme kloster. Stoff av taft av rødlig silke, glatt, lik kanten på klærne til Infante Don Fernando i Huelgas, og må ha vært tilsvarende lang...Et annet fragment av glatt lin, som synes å ha vært undertøy, etter de tykkere kantene og preget på trådene å dømme...»²⁵

Åpningen i 1951 var altså ikke noe uhell eller misforståelse. Alt skjedde etter myndighetenes anvisninger. Interessant er beskrivelsen av tekstilene, som har lignet tre 1200-tallsbegravelser i Huelgas-klosteret i Burgos – men hvor alle var menn. Av gjenstander ble det bare funnet en metallkam²⁶. En oppskrift på medisin mot øreverk, som skal ha blitt funnet i sarkofagen, ifølge opplysninger Einar Jenssen fikk gjennom samtale med arbeiderne som utførte flyttingen²⁷, nevnes ikke.

Presten Rufino Vargas, som var til stede, husket flere år senere at kroppen var «bemerkelsesverdig vel bevart, med unntagelse av magepartiet», og at «huden virket som pergament». Han antok at vedkommende «må ha vært uvanlig lang og kraftig av vekst».²⁸

Ny åpning

21. mars 1958 ble sarkofagen åpnet pånytt, uten at det gis noen annen grunn enn at man ville gjøre «en visuell og teknisk inspeksjon av kisten og mumien».²⁹ Det var en imponerende forsamling som sto rundt sarkofagen denne dagen: representanter fra den norske ambassaden, pressen, medlemmer av lærde selskaper og kirkelige myndigheter. Det står også at en repre-

24 Monteverde JL. Un sepulcro Real en Covarrubias, *Boletín de la Comision Provincial de Monumentos Institucion Fernan Gonzalez* no. 114: 1, 1951: 388-389.

25 Noen av tekstilrestene er i dag utstilt i Colegiata-klosteret i Covarrubias (forfatterens oversettelse).

26 Ifølge brev fra generalkonsul Einar Lütken til lektor ved Oslo katedralskole, Hans Mohr 22/7-57 i Nasjonalbiblioteket (Brevsamling nr. 430).

27 Jenssen 1980: 54-58.

28 Ifølge brev fra generalkonsul Einar Lütken til lektor ved Oslo katedralskole, Hans Mohr 22/7-57 i Nasjonalbiblioteket (Brevsamling nr. 430).

29 Vargas 1958: 186.

sentant fra Universitetet i Oslo var med, uten at dette er nevnt i universitetets årsrapport. Dessuten var to spanske leger til stede – dr. Maximiliano Gutierrez Moral og dr. Gabriel Escudero Escudero – for å undersøke innholdet i kisten. Deres beskrivelse lyder:

«Et delvis mumifisert skjelett med en lengde på en meter og syttito centimeter. Kraniet er lite og med fullstendig tannsett, med regelmessige tenner, små og fine, uten karies av noe slag. Brystkassen er velutviklet og bred, med smale og tynne ribben. Brystbenet er kort. Hendene er mumifisert med korte, tynne fingre; noen har beholdt neglene, lange og skarpe. Tærne på føttene er lange og velutviklede (eg. «vel forbenet»), på samme måte som lårbenet, skinnebenet og leggbenet. Bekkenet er ikke særlig stort, men med tverrmål og form som er karakteristisk for kvinner. Den bakre delen av hoftebenet (korsbenet?) vender utover, underlivsbenet er buet. Alt i alt viser dette kvinnelige skjelettet en høy person, ung og sterk, og med en omtrentlig alder på 26 til 28 år».³⁰

Kan det stemme?

Kunne man i 1950-årene angi levealderen så nøyaktig, så «passende» for Kristins virkelige alder? Nepe. Beskrivelsen angir ikke hvilke metoder som er anvendt for alders- og kjønnsbestemmelsen, og det nevnes ikke om legemet ble tatt ut av sarkofagen for nærmere undersøkelse.

Hva vil det si at bekkenet ikke var «særlig stort»? Kunne det i det hele tatt undersøkes, siden «huden virket som pergament»? Hvordan ble det målt og etter hvilke kriterier ble det undersøkt? At en kvinne i middelalderen skulle ha hatt «velutviklet og bred» brystkasse og en kroppshøyde på 172 cm må sies å være uvanlig, da vi vet at den gjennomsnittlige kroppshøyden for norske kvinner den gang var omkring 155–160 cm.³¹ Heller ikke presten Rufino Vargas' omtale fra 1957 er overbevisende, idet den pergamentaktige huden nødvendigvis må ha dekket over de kjønns- og aldersspesifikke trekk som man kunne sett på skjelettet. Ytre kjønnskriterier er gjerne vanskelige å identifisere på mumifiserte legemer. Skulle identiteten likevel vise seg å stemme, så har prinsesse Kristin nepe arvet sin fars kroppstype, for sagaen sier at «Håkon Håkonsson var ikke høy». Morens kroppstype kjenner vi ikke.

Det er grunn til skepsis. Også Einar Jenssen, som både kjente stedet og menneskene som hadde hatt med begge åpningene å gjøre, gir uttrykk for dette: «Er det virkelig prinsesse Kristinas støv som befinner seg i den blomsterornamenterte sarkofagen?». Han påpeker det tvilsomme i at en prinsesse på midten av 1200-tallets Spania skulle blitt gravlagt barhodet, uten sko på føttene, uten et krusifiks på brystet, og i en nærmere 50 år gammel sarkofag. Men han aksepterer den medisinske bedømmelsen kritikkkløst.

30 Vargas 1958: 187 (forfatterens oversettelse).

31 Holck P. *Skjelettgravning*. Oslo: Universitetsforlaget, 1970: 74.

Hvem var de to legene som foretok undersøkelsen, dr. Gutierrez Moral og dr. Escudero? Så vidt man vet var dr. Moral gynekolog og medisinhistoriker i Burgos, mens sistnevnte var Covarrubias' lokale lege.³² Ingen av dem synes å ha hatt erfaring med eller produsert noe vitenskapelig av rettsmedisinsk eller bioantropologisk art. Deres beskrivelse er betegnet som «vag og lite deskriptiv» av Einar Jenssen. Her er ingen vurdering av tannrøttene eller skallesømmene, som muligvis kunne antydte en alder med 3-5 års nøyaktighet. Kjønnsspesifikke trekk ved hodeskallen og bekkenet, eller spor etter vekstsoner på rørknoxlene nevnes heller ikke. Likevel er beskrivelsen uten videre akseptert som «bevis» av ettertiden.

Et alternativ

Den første som i nyere tid rettet søkelyset mot Kristin Håkonsdatters gravsted var Magnus Grønvold, som i en artikkel i *Aftenposten* («Et norsk nasjonalminne i Spania», 31/8-1935) skrev:

«Prinsesse Kristinas gravmæle er å finne i et hjørne av klosterkirkens korsgang. Det er et middelaldermonument av stor kunstnerisk verdi. Det bærer, hugget i sten, et bilde av prinsessen. Hun ligger utstrakt, hyllet i sitt beste skrud, med hodet hvilende på to puter. Ved hennes føtter ligger en hund sammenkrøpet og sover...»

Det er bemerkelsesverdig at Grønvold i en bok han utga året etter³³ endret oppfatning og i stedet utpekte sarkofagen ved siden av som prinsessens gravsted. Ikke så bemerkelsesverdig forresten, for figuren på lokket til sarkofagen han denne gangen beskriver forestiller ikke en kvinne i det hele tatt, men en biskop i fullt ornat (figur 4). I høyre hånd holder han en bispestav.

Hva med «Kristins sarkofag»? Ser man etter, finner man at lokket er asymmetrisk. Det er ikke jevnt hvelvet, men er høyest inn mot veggen i klostergangen (figur 5). Lokkets dekor er også underlig. Det viser to blomsterranker, den ene innrammet av en slank bue. Den andre er skåret langs-etter, slik at bare halve buen synes (figur 6). Tyder ikke det på at sarkofagen opprinnelig har vært halvdelen av en dobbeltgrav? Hvis den er hennes – var den andre delen ment for ektemannen, prins Felipe? I så fall ble den aldri

32 «Solemne descubrimiento de una lápida en Covarrubias, a la memoria de la Infanta doña Christina de Noruega». *Avisen Hoja del Lunes*, 14/4-1958.

33 Grønvold M. *Bak de ville Pyrenéer. Et streiftog gjennom våre dages Spania*. Oslo: Gyldendal norsk forlag, 1936: 23-28.

Figur 4: Lokket på sarkofagen ved siden av Kristin Håkonsdatters kiste. Det er åpenbart at dette ikke forestiller en kvinne, da man ellers kunne være fristet til å tro at den var hennes kiste. (Foto: Per Holck 2020)

tatt i bruk, for han giftet seg på nytt etter hennes død, og ligger begravet i Santa Maria-kirken i Villalcázar de Sirga lenger vest i landet³⁴.

³⁴ Don Felipe giftet seg året etter Kristins død med Doña Inéz Rodríguez Girón. Hun døde barnløs allerede i 1265. Deretter giftet han seg med Doña Leonor Ruiz de Castro, men døde selv i 1274 og ble begravet ved siden av sin andre kone. Doña Leonor døde året etter. Det er hevdet (Segovia 1777: 507) at Felipe etterlot seg en datter med sin tredje og siste kone.

Figur 5: Gavlen på Kristins sarkofag. Vi ser at den er asymmetrisk og høyest inn mot vegg. (Foto: Per Holck 2020)

Kan det tenkes at dette ikke er prinsessens gravsted, og at hennes sarkofag fremdeles står urørt et annet sted i klosterkirken? Hverken den utpekte stenkisten, som trolig er fra tidlig på 1200-tallet, eller beskrivelsen av innholdet under flyttingen og ved åpningen i 1958, synes å være noen garanti

Figur 6: Også lokket på Kristins sarkofag er asymmetrisk utformet, idet dekoren er gjennomskåret. (Foto: Per Holck 2020)

for at det man idag mener er Kristin Håkonsdatters sarkofag, virkelig er riktig. Begravelsen er heller ikke nevnt blant de nedtegnelser som finnes fra den tid i *Archivo Colegial de Covarrubias*³⁵.

³⁵ Serrano L. *Fuentes para la Historia de Castilla*, Tomo II. Madrid/Valladolid: Cartulario del Infantado de Covarrubias, 1907: 105-109.

Vi har i dag uendelig mange flere muligheter til å innhente nøyaktig informasjon om fortidens mennesker. To relativt vanlige isotopanalyser kan eksempelvis nevnes: radiokarbondatering som med 10-30 års nøyaktighet kan beregne liggetiden, og strontiummåling av ben- eller tannsubstansen som kan gi informasjon om vedkommendes geografiske oppvekst. Kanskje er tiden inne for en fornyet undersøkelse av innholdet i sarkofagen, men nå med moderne metoder og hjelpemidler? Det ville kunne bringe klarhet i identifikasjonen – og kanskje også årsaken til vedkommendes død.

Per Holck

per.holck@medisin.uio.no

Per Holck er professor emeritus i anatomi ved Universitetet i Oslo.

The tomb of the medieval Norwegian princess Kristin Håkonsdatter in Covarrubias in Spain – can the identification be trusted?

Per Holck

Summary

Much has been written about the Norwegian King Håkon Håkonsson's daughter Kristin (1234–1262), who in 1258 was married to the Catalan Prince Felipe (1231–1274) – a younger brother of King Alfonso X. (1221–1284). She died aged 28 during a journey in 1262. Over time, myths have been formed around this story. Because of the uncertainty associated with her presumed tomb in the Spanish village of Covarrubias, myths have gradually become facts. New examinations of the burial site in Covarrubias and a reinterpretation of relevant literature indicate that the information about her death is doubtful. The criteria used in 1958 as a basis for the examination of the assumed body of the princess, are regarded as insufficient. By use of current technology of today, it would be easier to verify her identity.